

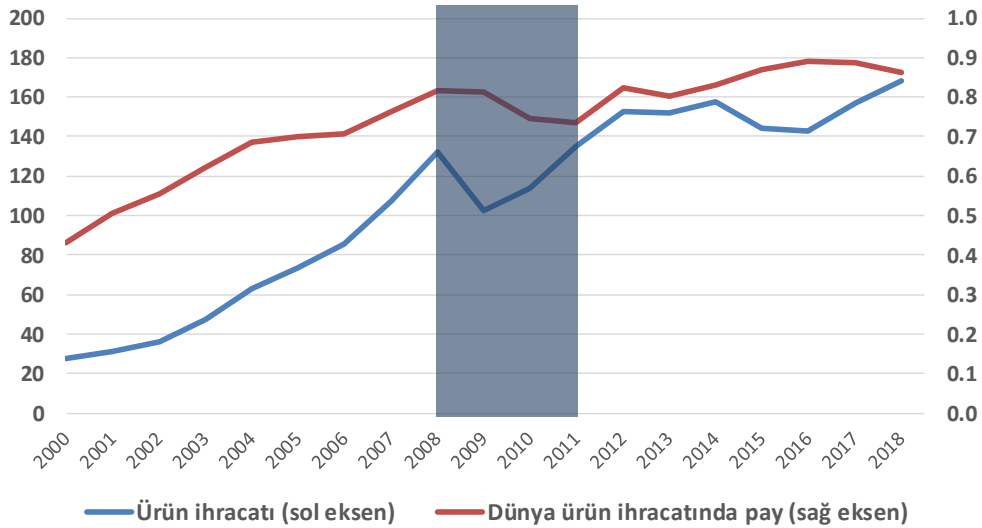
Türkiye'nin İhracat Performansı

Sumru Öz¹

Türkiye'nin 2001 krizi öncesinde 30 milyar doların altında seyreden ürün ihracatı, kriz sırasında düşen iç talebi dış taleple karşılamaya çalışan şirketlerin de çabasıyla hızlı bir artış ivmesi yakaladı. 2008 itibarıyla 132 milyar dolara ulaşan ürün ihracatı, küresel krizin etkisiyle 2009 yılında 102 milyar dolara geriledi [1]. 2011 yılında toparlanmakla beraber 2000-2008 dönemindeki artış ivmesini bir daha yakalayamadı (Şekil

1). Bu araştırma notu, Türkiye'nin ürün ihracatı artış hızının yavaşlamasında dünya çapında bir eğilimin mi yoksa Türkiye'ye özgü nedenlerin mi etkili olduğunu ortaya koymaya çalışıyor. Bu amaçla Şekil 1, yalnızca ürün ihracatını milyar ABD doları olarak vermekle kalmıyor, dünya toplam ürün ihracatı içinde Türkiye'nin payını da gösteriyor.

Şekil 1. Türkiye'nin ürün ihracatı (milyar dolar) ve dünya ürün ihracatındaki payı (%)

Kaynak: TÜİK [1], WTO [2]

Şekil 1'de, küresel kriz sonrası ve öncesini daha iyi karşılaştırabilmek için gölgelenen kriz döneminin ardından Türkiye'nin ürün ihracatının 2011 itibarıyla kriz öncesi değerini yakaladığını, ancak sonraki yedi yıl boyunca 140-160 milyar dolar arasında dalgalandığını ve 160 milyar dolar sınırını TL'nin aşırı değer kaybettiği² 2018 yılında geçebildiğini görüyoruz. Şekil 1'e göre 2000-2008 döneminde iki katına çıkarak yüzde 0,8'i aşan Türkiye'nin dünya ürün ihracatı içindeki payı ise küresel krizden sonra bu oranı ancak 2012 yılında yeniden yakalıyor. Üstelik 2013-2016 arasında az da olsa artarak yüzde 0,89'a ulaşan Türkiye'nin dünya ihracatı içindeki payı, ürün ihracatının değer olarak büyüdüğü son iki yılda azalma eğilimine girmiş durumda. Bu da son iki yılda dünya toplam ürün ihracatının Türkiye'nin ürün ihracatından daha hızlı arttığını ima ediyor.

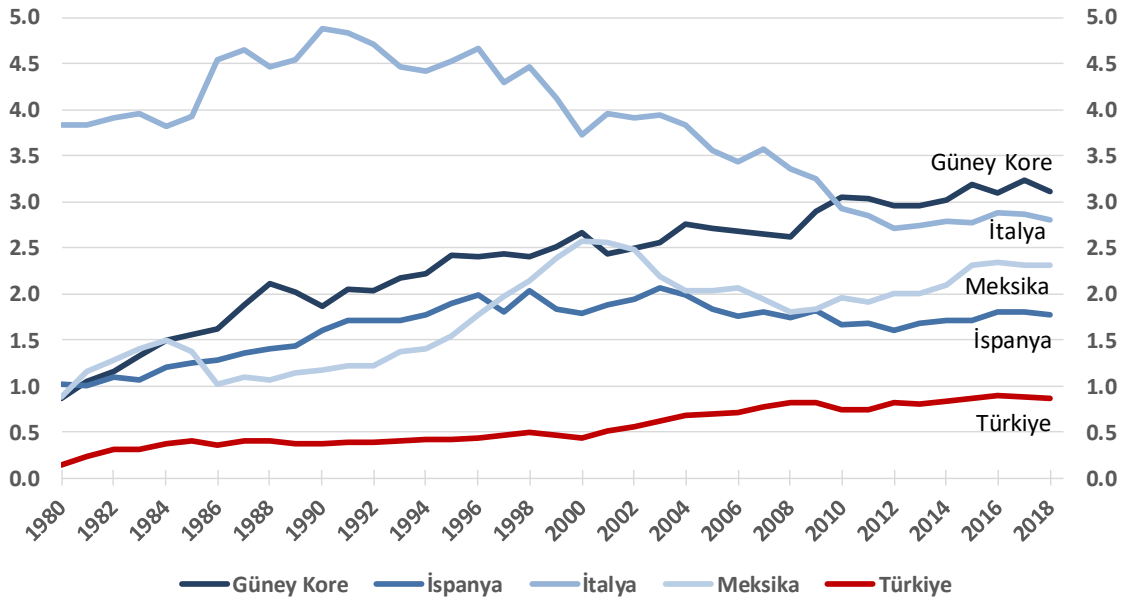
¹ Koç Üniversitesi-TÜSİAD EAF

² 2 Ocak 2018 ve 31 Atalık 2018 arasında TL, ABD doları karşısında yüzde 40,3 değer kaybetti [3].

Türkiye ve seçili ülkelerin dünya ihracatı içindeki payı

Dünyadaki genel eğilime ek olarak Türkiye'yi ekonomisi yakın büyüklüğe sahip ülkelerle³ ihracat performansı bakımından karşılaştırmak son yıllarda Türkiye'nin ürün ihracatı artışının neden yavaşladığı konusunda yol gösterebilir. Ülkelerin dünya ihracatı içindeki payları uzun dönemde değiştiği için Şekil 2, Güney Kore, İspanya, İtalya, Meksika ve Türkiye'nin dünya toplam ürün ihracatı içindeki payını 1980 yılından itibaren veriyor.

Şekil 2. Türkiye ve seçili ülkelerin dünya ürün ihracatı içindeki payı (%)

Kaynak: WTO

Şekil 2'den çıkarılabilecek ilk sonuç, Türkiye'nin dünya toplam ürün ihracatı içindeki payının ekonomisi yakın büyüklüğe sahip ülkelere kıyasla oldukça düşük kaldığıdır. Şekil 2, Türkiye'nin 1980'den bu yana dünya ihracatı içindeki payının belirgin bir şekilde arttığı iki dönem olduğunu da gösteriyor. Bunlardan ilki payının yüzde 0,14'ten yüzde 0,41'e çıktığı 1980-1985 arası, diğeri ise 0,43'ten 0,82'ye çıktığı 2000-2008 dönemi. Öyleyse Türkiye'nin ihracat performansının sadece bu iki dönemde dünya genelinden daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 2'deki diğer ülkeleri incelediğimiz zaman İspanya, Meksika ve Güney Kore'nin 1980 itibarıyla dünya ihracatı içinde yaklaşık yüzde birer paya sahip olduğunu görüyoruz. Bu ülkeler arasında Meksika ve Güney Kore'nin 1980'lerde hızlı bir ihracat artış ivmesi yakaladığını, Meksika'nın payında 1985-86 yıllarında⁴ düşüş olmakla beraber 1993 yılında ABD ile imzalanan serbest ticaret anlaşmasının da etkisiyle toparlandığını ve her iki ülkenin de 2000 yılı itibarıyla dünya ürün ihracatı içindeki paylarını yüzde 2,5'in üzerine çıkardıklarını görüyoruz. Bu tarihten itibaren Meksika'nın payında gerileme ve toparlanma dönemlerinin yaşandığı, 2015

³ Satın alma paritesine göre 2018 yılı itibarıyla GSYH'si Türkiye (2.293 milyar dolar) ile en yakın olan dört ülke (ve milyar dolar olarak GSYH'leri): Meksika (2.570), İtalya (2.397), Güney Kore (2.136) ve İspanya (1.864) [4].

⁴ Büyük Mexico City depremi 1985 yılında meydana gelmişti.

yılından beri ise bu payın yüzde 2,3 civarında sabitlendiği anlaşılıyor. Güney Kore ise dünya ihracatı içindeki payını 2000 yılından sonra da artırmayı başararak yüzde 3'ün üzerine taşımış durumda.

Meksika ve Güney Kore ile birlikte 1980 itibarıyla dünya ihracatı içinde yaklaşık yüzde 1'lik bir paya sahip olan İspanya'nın payı, diğer iki ülkeye göre daha ılımlı bir artışla 1996 yılında yüzde 2'ye ulaşmış, 2003 yılına kadar bu civarda dalgalandıktan sonra düşmeye başlamış görünüyor. Bu düşüşte, 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren ulusal para birimi yerine Euro kullanılmasının etkisi olduğunu söylemek mümkün. Şekil 2'de yer alan ülkeler arasında başlangıçta dünya ihracatı içinde yüzde 3,8 ile en yüksek paya sahip olan İtalya'nın ihracat performansı ise payının yüzde 4,8'e ulaştığı 1990 yılından sonra kötüleşmeye başlıyor ve İspanya için olduğu gibi 2002'de Euro'ya geçilmesi ile birlikte gerileme hız kazanarak payının yüzde 2,8 civarına düşmesi ile sonuçlanıyor. Bu sonuç, ortak para birimine geçilmesinin emek verimliliği Avro bölgesinin kuzeydeki üyelerinden düşük olan Güney Avrupa ülkelerinin ihracat performansını olumsuz etkilediği yolundaki bulgularla [5] da uyumlu.

Son olarak Şekil 2, 2010 itibarıyla Güney Kore'nin, dünya toplam ürün ihracatı içinde yüzde 3'ün üzerine çıkan payı ile İtalya'yı geçerek incelenen ülkeler arasında en yüksek ihracat payına sahip ülke haline geldiğini gösteriyor. Bu gelişmede Güney Kore'nin küresel markalar yaratabilmiş ve yüksek teknoloji ürün ihracatını artırabilmiş bir ekonomi olmasının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 1, bu araştırma notunda incelenen beş ülke için yalnızca ihracatta yüksek teknoloji ürünlerin payını değil, üç farklı dönemde (1960-79, 1980-99 ve 2000-18) dış ticaret performansına ilişkin diğer bazı göstergelerin ortalama değerlerini de veriyor.

Tablo 1. Dönemler itibarıyla seçili ülkelerin ortalama dış ticaret değerleri ve büyüme oranları (%)

	Türkiye			Güney Kore			İspanya			İtalya			Meksika		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
İhracatta yüksek teknoloji ürün payı*	1,8	4,8	2	17,8	35,1	26,6	6,9	8	7	7,2	9,5	7,5	10,1	22,5	15,3
- Dış ticaretin GSYH'ye oranı**	12	35	48	36	57	83	24	40	58	32	40	53	18	35	60
- Cari açık/GSYH oranı ortalaması***	-	-1,2	-4,2	-	-0,8	3	-	-1,3	-3,4	-	-0,2	-0,3	-	-2,1	-1,5
- GSYH ortalama büyüme oranı**	4,7	4,4	5,1	9,3	8,4	3,8	5,5	2,9	1,6	4,7	2	0,2	6,7	2,6	2

Kaynak: WTO, Dünya Bankası (*)1989, 2000, 2016 (**)2000-2017 (***)1980 öncesi veri yetersiz, 1980-1999, 2000-2017

I. Dönem: 1960-1979

II. Dönem: 1980-1999

III. Dönem: 2000-2018

Tablo 1, incelenen beş ülke içinde ihracat performansına ilişkin en iyi göstergelere beklendiği gibi Güney Kore'nin sahip olduğunu ortaya koyuyor. İhracatında yüksek teknoloji ürün oranı en yüksek olmakla kalmayan Güney Kore, dış ticaretin GSYH'ye oranının da en yüksek olduğu ülke. Diğer dört ülkenin incelenen üç dönemde de cari işlemler açığı vermesine karşın, Güney Kore 2000 sonrası dönemde yılda ortalama GSYH'sinin yüzde 3'ü kadar cari fazla vermiş, üstelik bu dönemde benzer kişi başına gelir⁵ düzeyine sahip olduğu İspanya ve İtalya'ya kıyasla yüksek bir oran olan yıllık ortalama yüzde 3,8 büyümeyi de başarmış.

⁵ Bu araştırma notunda incelenen beş ülkenin satın alma gücü paritesine göre 2018 yılı kişi başına gelirleri (bin dolar olarak): Güney Kore (43), İspanya (41,5), İtalya (40,2), Türkiye (27,4) ve Meksika (21,1). [6]

2000-2017 dönemi için Güney Kore'nin ortalama büyüme oranı, Türkiye'nin kaydettiği ortalama büyüme oranından düşük olmakla birlikte kişi başına gelir düzeyleri göz önüne alındığında Güney Kore ekonomisinin daha başarılı bir performans sergilediğini söyleyebiliriz. Zira, büyüme modelleri, diğer parametrelerin aynı kaldığı varsayımı altında kişi başına gelir düzeyi arttıkça büyüme oranının düşeceğine işaret eder. Gerçekten de Tablo 1'de, Güney Kore'nin yaklaşık olarak Türkiye'nin 2000'lerdeki kişi başına gelir düzeyine sahip olduğu 1980-99 döneminde yüzde 8,4 ortalama büyüme oranı yakalamayı başardığını görüyoruz.

Sonuçlar

Bu araştırma notunda, ürün ihracatının hızlı bir artış ivmesi yakaladığı 2000-2008 arasında Türkiye'nin dünya genelinden belirgin bir şekilde daha iyi bir ihracat performansı sergilediği, küresel krizden 2017'ye kadar olan dönemde ise dünyadaki genel eğilimden önemli ölçüde ayrılmadığı anlaşılıyor. Ancak, Türkiye'nin artmak bir yana 2017 yılında azalmaya başlayan dünya toplam ürün ihracatı içindeki payı, son iki yıldaki ihracat performansının dünya genelinden daha kötü olduğunu gösteriyor. Buna ek olarak, Türkiye ile GSYH bakımından yakın büyüklüğe sahip olan ülkeler birlikte değerlendirildiğinde, ekonominin genel olarak iyi yönetildiği dönemlerde bir ülkenin dünya toplam ihracatı içindeki payını artırabildiği (örneğin Güney Kore), aksi durumda bu payın yerinde saydığı, hatta İtalya örneğinde olduğu gibi ciddi biçimde azalabildiği de ortaya çıkıyor. Sonuç olarak, küresel kriz sonrasında Türkiye'nin ürün ihracatının toplam değerindeki artışın 2000-2008 dönemine kıyasla yavaşlamasının, dış ticarete dünya çapında görülen bir eğilimden çok Türkiye ekonomisine özgü olumsuzlukları yansıttığı söylenebilir.

Kaynaklar

- [1] TÜİK Fasıllara göre ihracat, 1996-2019. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30886>
- [2] WTO Data. <https://data.wto.org/>
- [3] TCMB Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii/>
- [4] World GDP Ranking 2018 <https://knoema.com/nwnfkne/world-gdp-ranking-2018-gdp-by-country-data-and-charts>
- [5] Berger H. ve V. Nitsch (2010) The Euro's Effect on Trade Imbalances. IMF Working Paper, WP/10/226. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10226.pdf>
- [6] IMF World Economic Outlook. GDP (purchasing power parity) per capita in International dollars, Nisan 2019 <https://www.imf.org/external/datamapper/PPP@WEO/THA>